

บทที่ 2

ความหมาย บทบาทหน้าที่ของทนายความ จริยธรรม มรรยาทและการควบคุม ผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความ

วิชาชีพทนายความ เป็นวิชาชีพหนึ่งที่มีความสำคัญต่อสังคมทั่วโลก อีกทั้งเป็นวิชาชีพที่มีประวัติความเป็นมาอย่างยาวนาน ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน และในประเทศไทยทนายความก็มีความสำคัญต่อกระบวนการทางยุติธรรมมาอย่างยาวนานเช่นเดียวกัน

2.1 ความหมายและความสำคัญของวิชาชีพทนายความ

จากการศึกษาความหมายของคำว่า “ทนายความ” ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติทนายความ ตั้งแต่ฉบับแรกในปี พ.ศ. 2457 จนกระทั่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบันนั้น ได้ให้ความหมายของทนายความไว้ในลักษณะอย่างแคบ คือ หมายถึงทนายความที่ดำเนินการในทางศาล หรือทนายความว่าความเท่านั้น ทั้งนี้บัญญัติในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ได้ให้ความหมายของคำว่า “ทนายความ” ว่าหมายถึง “ผู้ที่สภาทนายความได้รับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตให้เป็นทนายความ” จากบทบัญญัติดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ผู้ที่จะประกอบวิชาชีพทนายความได้นั้น จะต้องมิใช่ใบอนุญาตที่สภาทนายความเป็นผู้ออกให้ โดยมีได้มีการกล่าวถึงลักษณะหรือหน้าที่ของทนายความไว้อย่างชัดเจน¹

และตามพจนานุกรมฉบับบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า “ทนายความ” ว่าหมายถึง “ผู้ที่ได้รับอนุญาตให้ว่าต่างแก้ต่างคู่ความในเรื่องอรรถคดี”² จากคำนิยามดังกล่าว จะเห็นได้ว่าการเป็นทนายความนั้นจะต้องได้รับอนุญาตและเป็นตัวแทนของคู่ความในการดำเนินคดี อันมีลักษณะของการดำเนินการในศาล ดังนั้น จึงทำให้เข้าใจความหมายของ “ทนายความ” มากขึ้น แต่ก็เป็นการกล่าวถึงการประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการในศาลในเรื่องของการว่าความเท่านั้น ทั้งที่แท้จริงแล้วการประกอบวิชาชีพทนายความนั้นมิได้มีแต่เฉพาะในทางศาลเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการให้คำแนะนำและรับปรึกษาปัญหาต่างๆ ทั้งในทางปฏิบัติ

¹ ทิถาวรณ อ่อนพูล. (2546). บทบาทของทนายความในคดีแพ่งและการควบคุมมรรยาททนายความ. หน้า 15.

² ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. หน้า 372.

และในข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ที่เราเรียกว่า “ที่ปรึกษากฎหมาย” อันเป็นส่วนหนึ่งของวิชาชีพ ทนายความ ที่นับวันจะยิ่งมีความสำคัญต่อสังคมมากขึ้น โดยเฉพาะการเข้าทำสัญญาทางธุรกิจขนาดใหญ่ หรือการค้าการลงทุนระหว่างประเทศที่มีความซับซ้อนอย่างมาก จำเป็นที่จะต้องได้รับ คำปรึกษาทางกฎหมายธุรกิจจากนักกฎหมายหรือที่ปรึกษากฎหมายที่มีความรู้ทางกฎหมายและความเชี่ยวชาญเป็นพิเศษเฉพาะด้าน และในบางครั้งสัญญาทางธุรกิจที่มีการลงทุนสูง และมีคู่สัญญาหลายฝ่าย จะต้องใช้ที่ปรึกษากฎหมายที่มีประสบการณ์หลายด้านในการเจรจาต่อรองการเข้าทำ สัญญาดังกล่าว เช่น สัญญาก่อสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ สัญญาสัมปทาน เป็นต้น

ดังนั้น หากเราพิจารณาแต่เพียงถ้อยคำของคำจำกัดความ “ทนายความ” ในมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 และพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ดังกล่าวแล้ว ก็จะได้ความหมายของคำว่า “ทนายความ” ในลักษณะแคบ กล่าวคือ เป็นผู้ที่ได้รับ ใบอนุญาตให้เป็นทนายความจากสภาทนายความ และเป็นตัวแทนของกลุ่มความในการว่าต่างแก้ต่าง ในคดี ซึ่งเป็นการดำเนินการในทางศาล นอกจากนี้บทบัญญัติในมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติ ทนายความ พ.ศ. 2528 ได้บัญญัติว่า “ห้ามมิให้ผู้ซึ่งไม่ได้จดทะเบียนและรับใบอนุญาตหรือผู้ซึ่งขาด จากการเป็นทนายความหรือต้องห้ามทำการเป็นทนายความว่าความในศาล หรือแต่งฟ้อง คำให้การ ฟ้องอุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก่ฎีกา คำร้อง หรือคำแถลงอันเกี่ยวแก่การพิจารณาคดีในศาล ให้แก่บุคคลอื่น...” จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าว หมายถึงทนายความที่ประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวกับการ ดำเนินการในศาล ซึ่งมีสิทธิทำการเป็นทนายความว่าความในศาล หรือแต่งฟ้อง คำให้การฟ้อง อุทธรณ์ แก้อุทธรณ์ ฟ้องฎีกา แก่ฎีกา คำร้อง หรือคำแถลงอันเกี่ยวแก่การพิจารณาคดีในศาลให้แก่ บุคคลอื่นได้ จึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในคดี เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายและเป็น ตัวแทนของตัวความในการว่าต่างแก้ต่างในศาล เพื่ออำนวยความสะดวกและรักษาผลประโยชน์ ให้แก่ตัวความให้ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย³

ดังนั้น การประกอบวิชาชีพทนายความตามพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ดังกล่าวข้างต้น จึงเป็นการดำเนินการในทางศาลเป็นหลักใหญ่ แต่อย่างไรก็ตามหากเราพิจารณาการ ประกอบวิชาชีพทนายความในทางความเป็นจริงหรือในลักษณะอย่างกว้างแล้ว จะพบว่านอกจาก การเป็นตัวแทนของกลุ่มความในการว่าต่างแก้ต่างในคดีที่เกี่ยวข้องกับทางศาลแล้ว ยังรวมถึงการเป็น ที่ปรึกษาทางคดีทั้งปัญหาข้อเท็จจริงและปัญหาข้อกฎหมาย และรับทำนิติกรรมสัญญาต่างๆ ในทาง ธุรกิจการค้าระหว่างเอกชนกับเอกชน หรือระหว่างเอกชนกับรัฐทั้งระดับประเทศและระหว่าง ประเทศ ตลอดจนกิจการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประกอบวิชาชีพทางกฎหมาย เพื่อปกป้อง คุ้มกัน หรือสงวนไว้ซึ่งสิทธิของบุคคล

³ ทิถาวรณ อ่อนพูล. เล่มเดิม. หน้า 15.

2.2 บทบาทหน้าที่ของการประกอบวิชาชีพทนายความ

2.2.1 หน้าที่ในการรับใช้ประชาชน

ทนายความมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมายแก่ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนและต้องการใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือในการบรรเทาความเดือดร้อน เนื่องจากวิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพอิสระ ทนายความมีอิสระในการพิจารณาว่าจะรับคดีของลูกค้าหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับอุดมการณ์ในการประกอบวิชาชีพของแต่ละคน เช่น ทนายความอาจไม่รับคดีอาชญากรรมคดีฆ่าคนตาย เป็นต้น อย่างไรก็ตาม โดยหน้าที่ของทนายความนั้นควรจะช่วยเหลือลูกค้าที่เดือดร้อนกฎหมายอย่างไร จึงเป็นหน้าที่ของทนายความที่จะต้องอธิบายให้ลูกค้าเข้าใจ และยอมรับสารภาพผิดหากได้กระทำความผิดจริงเพื่อให้โทษที่จะได้รับลดน้อยลง ในประเทศอังกฤษนั้นการไม่รับความถือว่าเป็นการปฏิเสธไม่ให้ยุติธรรม แต่ในสหรัฐอเมริกาถือว่าทนายความมีอิสระที่จะรับหรือไม่รับว่าความก็ได้⁴

ทั้งนี้ ทนายความและลูกค้ามีนิติสัมพันธ์ระหว่างกันในลักษณะของสัญญาจ้างทำของประเภทหนึ่ง⁵ ซึ่งผลสำเร็จของงานคือการให้บริการที่ทนายความทำไป มิใช่ผลว่าคดีต้องชนะ ทนายความจึงต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ตรงไปตรงมาต่อลูกค้า โดยใช้ความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่และด้วยความระมัดระวังภายใต้กรอบของกฎหมายและความถูกต้อง และทนายความจะต้องดำเนินคดีจนเสร็จสิ้นจนกว่าคดีจะถึงที่สุด ดังนั้น หน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือประชาชนหรือลูกค้าที่เดือดร้อนและต้องการความช่วยเหลือทางกฎหมายจึงเป็นหน้าที่ที่สำคัญของทนายความที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวให้สอดคล้องกับอุดมการณ์ของตนในการรับใช้ประชาชนเพื่อประโยชน์ของประชาชนมากกว่าประโยชน์แก่ตนเองและต้องเป็นไปตามกฎหมายอย่างถูกต้อง ซึ่งจะได้รับการยอมรับจากสังคมว่าเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี ทนายความควรจะช่วยเหลือลูกค้าเมื่อเห็นว่าตนสามารถให้ความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

2.2.2 หน้าที่ในการรักษาความยุติธรรม

“ทนายความ” คือ กลไกที่สำคัญยิ่งส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ภาระหน้าที่หลักอันสำคัญของทนายความก็คือ การจรรโลงความยุติธรรมในสังคม ส่วนภาระหน้าที่ในการปกป้องและดูแลผลประโยชน์ของลูกค้าก็นั้น ควรเป็นหน้าที่ที่มีความสำคัญรองลงมา..... ทนายความที่ดีและมีอุดมคตินั้น ย่อมใช้กฎหมายเพื่อผดุงความยุติธรรมในสังคมยิ่งกว่าเพื่อแสวงหาผลประโยชน์แก่ฝ่ายตนเพียงฝ่ายเดียว จากข้อความดังกล่าว จะเห็นได้ว่าวิชาชีพทนายความเป็นการประกอบ

⁴ จิตติ ดิงศักดิ์. (2533). *หลักวิชาชีพนักกฎหมาย*. หน้า 106.

⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 250/2478 นิติสัมพันธ์ระหว่างทนายความกับลูกค้าจัดเป็นสัญญาจ้างทำของ.

วิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ทนายความจึงมีหน้าที่พิทักษ์ความยุติธรรม เพื่อให้บรรลุลวัตถุประสงค์ดังกล่าวทนายความจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความบริสุทธิ์ ซื่อสัตย์ และเป็นธรรมต่อผู้ที่เกี่ยวข้องในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความนั้น เพื่อดำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมและความสงบเรียบร้อยในสังคมซึ่งเป็นสิ่งที่สังคมทุกสังคมต้องการ หากการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความปราศจากความบริสุทธิ์แล้ว ทนายความก็ไม่อาจจะผลุงความยุติธรรมไว้ได้ ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมในสังคม

การปฏิบัติหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือลูกความและการรักษาความยุติธรรมของทนายความ จะต้องปฏิบัติควบคู่กันไปเสมอ ทุกครั้งที่ทนายความจะรับช่วยเหลือลูกความรายใด ทนายความต้องคำนึงถึงความยุติธรรมเป็นหลักในการพิจารณาว่าจะรับหรือไม่รับช่วยเหลือลูกความรายนั้น เพื่อตนจะได้ใช้ความรู้ความสามารถของตนในการช่วยเหลือลูกความได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย และจรรโลงไว้ซึ่งความยุติธรรมให้คงอยู่ในสังคมตลอดไป การช่วยเหลือลูกความโดยการกระทำผิดกฎหมาย เช่น การสร้างพยานหลักฐานเท็จและนำพยานหลักฐานเท็จนั้นมาเบิกความต่อศาล ถือว่าเป็นการช่วยเหลือลูกความในทางที่ผิดและไม่เป็นการผลุงความยุติธรรมตามอุดมการณ์ของทนายความแต่อย่างใด⁶ หรือการที่ทนายความไม่รักษาเวลาของศาล ไม่ตรงต่อเวลาตามที่ศาลนัดหมายไว้ การประวิงให้ชักช้า ซึ่งเป็นการไม่รักษาผลประโยชน์ของลูกความ และไม่รักษาความยุติธรรมให้แก่ลูกความอย่างแท้จริง เพราะความล่าช้าถือว่าเป็นความ ไม่ยุติธรรมเช่นกัน ฉะนั้น หน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือลูกความและการรักษาความยุติธรรมของทนายความดังกล่าว จะต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกันจึงจะเกิดประโยชน์แก่ประชาชนและสังคมอย่างแท้จริง

2.2.3 หน้าที่ในทางจริยธรรม

เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ในการให้ความช่วยเหลือประชาชนหรือลูกความตามกฎหมายและการรักษาความยุติธรรมในสังคม เป็นไปอย่างสอดคล้องกันตามที่กล่าวมาข้างต้น ทนายความจะต้องมีหลัก จริยธรรมทางวิชาชีพ ซึ่งเป็นหน้าที่ของทนายความทุกคนที่ต้องปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เช่นเดียวกับนักกฎหมายในสาขาวิชาชีพอื่นที่ต้องมีหลักจริยธรรมทางวิชาชีพ อันเป็นหลักเกณฑ์ในการประกอบวิชาชีพ ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวในส่วนหนึ่งได้ถูกบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร โดยอัยการมีพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ. 2521 ส่วนทนายความมีพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 และข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 ซึ่งจะขอกล่าวในเรื่องมรรยาททนายความอย่างละเอียดต่อไป ทั้งนี้ เพื่อให้เข้าใจความหมายของคำว่า “จริยธรรม” อย่างชัดเจน จึงขออธิบาย ดังนี้

⁶ จิตติ ดิงศภัทย์. เล่มเดิม. หน้า 19.

คำว่า “จริยธรรม” ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2528 หมายถึง “จริย” (อ่านว่า จะ – ริ – ยะ) หมายถึง ความประพฤติ กิริยาที่ควรประพฤติ “ธรรม” (อ่านว่า ทำ, ทำ – มะ) หมายถึง คุณความดี ความจริง ความถูกต้อง ดังนั้น “จริยธรรม” จึงหมายถึง ความประพฤติที่ถูกต้องชอบธรรม⁷ ซึ่งความประพฤติที่ถูกต้องนั้นจะมีความชอบธรรมหรือไม่จะต้องประกอบด้วยคุณธรรมทางจิตใจควบคู่ไปกับคุณธรรมทางความประพฤติและเมื่อวิชาชีพทนายความเป็นการประกอบวิชาชีพที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของประชาชนและความยุติธรรมแล้ว ทนายความนั้นยังต้องใช้ความสามารถในวิชาชีพที่ตนศึกษามาด้วยความถูกต้องชอบธรรม และประพฤติตนให้ตั้งงามอันเป็นสิ่งที่ทนายความทุกคนต้องปฏิบัติให้เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของวิชาชีพที่ตั้งงามสืบทอดกันต่อไป หรืออาจเรียกว่าเป็นจรรยาบรรณในการประกอบวิชาชีพทนายความ ซึ่งจะขออธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

(1) ความซื่อสัตย์สุจริต

โดยทั่วไปแล้ว บุคคลในสังคมที่เจริญแล้วจะปฏิบัติต่อกันด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งมีรากฐานมาจากหลักกฎหมายโรมันที่เรียกเป็นภาษาละตินว่า Bona Fides แปลว่า ความซื่อสัตย์หรือสิ่งที่ดี ภาษาเยอรมันให้คำว่า Treu und Glauben แปลว่า ความซื่อสัตย์และความไว้วางใจ (บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแห่งเยอรมัน มาตรา 242)⁸ อันเป็นหลักการพื้นฐานของบุคคลทุกคนในสังคมที่จะต้องปฏิบัติต่อกันด้วยความซื่อสัตย์และไว้วางใจต่อกัน สำหรับประเทศไทยนั้นหลักสุจริตได้ถูกบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 5 ซึ่งบัญญัติว่า “ในการใช้สิทธิแห่งตนก็ดี ในการชำระหนี้ก็ดี บุคคลทุกคนต้องกระทำโดยสุจริต”

จากหลักกฎหมายดังกล่าวข้างต้น ทนายความจึงต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อลูกความที่มอบความไว้วางใจให้ช่วยดำเนินคดีแทนให้ โดยให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายหรือแก้ไขปัญหาทางกฎหมายให้ลูกความอย่างถูกต้องและเป็นธรรมเพื่อให้เกิดผลดีที่สุดต่อลูกความ และจะต้องปกป้องผลประโยชน์ของลูกความให้มากที่สุดและป้องกันมิให้ลูกความของตนเสียผลประโยชน์อย่างดีที่สุดภายใต้ความยุติธรรม โดยไม่คำนึงถึงฐานะของลูกความ หรือผลตอบแทนที่จะได้รับการเป็นทนายความให้ และไม่ว่าจะมีสัญญาจ้างทนายความเป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ตาม

นอกจากความซื่อสัตย์สุจริตต่อลูกความแล้ว ทนายความยังต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อศาลด้วย เพื่อพิทักษ์รักษาความยุติธรรม เนื่องจากศาลเป็นกระบวนการยุติธรรมซึ่งทนายความมีหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อศาลในการดำเนินกระบวนการพิจารณาต่างๆ ในคดี ทนายความจึงเป็นส่วนหนึ่งของการรักษาความยุติธรรมด้วย เช่น การแถลงข้อเท็จจริงต่างๆ การให้การรับรองต่างๆ ไว้

⁷ สภาทนายความ. เล่มเดิม. หน้า 23.

⁸ ปรีดี เกษมทรัพย์. (2520). *กฎหมายแพ่งหลักทั่วไป*. หน้า 107.

ต่อศาลต้องเป็นความจริง การขอเลื่อนคดีต้องมีการอ้างเหตุที่สมควร เป็นต้น เมื่อทนายความซื้อสัตย์ต่อศาลแล้ว ก็เป็นการซื้อสัตย์ต่อกระบวนการยุติธรรมอันเป็นหน้าที่สำคัญของทนายความเช่นกัน

ทั้งนี้ ทนายความยังต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อวิชาชีพของตน และต่อเพื่อนร่วมวิชาชีพด้วยกัน เพื่อส่งเสริมให้วิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี เช่น ไม่แย่งความกัน ไม่ใช่โอกาสในทางวิชาชีพแสวงหาผลประโยชน์ให้กับตนเอง โดยการยุยงให้เป็นความการปลอมพินัยกรรม ปลอมสัญญา หรือร่วมมือกันหลอกลวงประชาชน เป็นต้น เพราะนอกจากจะเป็นการทำลายวิชาชีพแล้ว ยังเป็นการก่อความเดือดร้อนให้กับผู้อื่น ทำให้เกิดความไม่สงบเรียบร้อยในบ้านเมือง

(2) คุณธรรมทางความประพฤติ

นอกจากความซื่อสัตย์สุจริตแล้ว การประพฤติตนอย่างถูกต้องชอบธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่งของหลักจริยธรรมที่ทนายความพึงปฏิบัติ คุณธรรมทางความประพฤติ คือ สิ่งที่ทนายความควรปฏิบัติและสิ่งที่ควรละเว้น โดยใช้หลักศีลธรรมที่มีอยู่ในความรู้สึกนึกคิดของบุคคลแต่ละคนเป็นตัวบอกว่าสิ่งใดควรปฏิบัติและสิ่งใดควรละเว้น คือ การหยั่งรู้ได้ว่าเมื่อตนกระทำอะไรลงไปแล้ว อีกฝ่ายหนึ่งจะรู้สึกนึกคิด และรู้จักประพฤติตนให้ถูกต้องชอบธรรม และควรละเว้น ไม่กระทำการใดที่เป็นการไม่สมควรอันอาจก่อให้เกิดความเสื่อมเสียต่อเกียรติและศักดิ์ศรีของวิชาชีพ เช่น การมีความสัมพันธ์ทางเพศกับภรรยาโดยชอบด้วยกฎหมายของผู้อื่น ไม่ว่าจะภรรยาอื่นจะยินยอมหรือไม่ ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนต่อศีลธรรมอันดี และเป็นการเสื่อมเสียต่อศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของทนายความ เป็นการประพฤติผิดมรรยาททนายความตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 หมวด 4 ข้อ 18 (คำสั่งสภาทนายความที่ 12/2540) จะเห็นได้ว่าการกระทำของทนายความดังกล่าว เป็นการกระทำผิดต่อกฎหมายโดยกระทำละเมิดต่อผู้อื่นและเป็นการประพฤติตนผิดมรรยาททนายความตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักจริยธรรมทางวิชาชีพของทนายความ

ทนายความต้องมีความรู้ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในหน้าที่ทางจริยธรรมของวิชาชีพตามที่กล่าวมาข้างต้น เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความเป็นไปด้วยความถูกต้องและชอบธรรมอันเป็นที่ยอมรับของประชาชน และมีให้ขัดกับหลักจริยธรรมทางวิชาชีพและขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชน ซึ่งบางครั้งการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความอาจขัดต่อศีลธรรมอันดีของประชาชนได้ โดยที่ทนายความผู้นั้นอาจรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เนื่องจากมิได้มีความรู้ความเข้าใจหลักจริยธรรมในการประกอบวิชาชีพอย่างเพียงพอ และไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายอย่างชัดเจนในเรื่องนั้น ตัวอย่างเช่น การติดต่อทนายความโดยมีส่วนได้เสียในทางการเงินโดยตรงในผลของคดี ในเรื่องนี้มีคำพิพากษา

ศาลฎีกาตัดสินไว้ว่า ข้อสัญญาระหว่างทนายความและลูกความในส่วนที่ตกลงให้สินจ้างกันอีก ร้อยละ 5 ของทนายทรัพย์สินสมรสที่จำเลยจะได้รับ เป็นข้อสัญญาที่ให้ทนายความเข้ามีส่วนได้เสีย ในทางการเงินโดยตรงในผลคดีไม่ต้องด้วยหลักจริยธรรมทางวิชาชีพของทนายความ ถือว่าขัดต่อ ความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1260/2543) ดังนั้น ทนายความจึงควรระมัดระวังในเรื่องการคิดค่าจ้าง และควรหลีกเลี่ยงการเข้าไปมีส่วนได้เสียในทาง การเงินโดยตรงในผลของคดี เนื่องจากทนายความไม่อาจจะแสวงหาประโยชน์จากคดีความไม่ว่า ในทางใด

เปรียบเทียบกับจริยธรรมของผู้พิพากษา เช่น การที่จำเลยซึ่งขณะคดีเกิดความศรัทธาใน ตัวผู้พิพากษาซึ่งให้ความเที่ยงธรรมแก่ตนเป็นอย่างดี และอยากสมนาคุณ จึงนำทรัพย์สินที่มีค่าขึ้น หนึ่งมามอบให้ผู้พิพากษานั้น แม้คดีถึงที่สุดแล้ว โดยไม่มีทางที่จะอุทธรณ์หรือฎีกาได้อีกต่อไป กรณีนี้ไม่มีกฎหมายห้ามผู้พิพากษารับทรัพย์สินนั้น และไม่มีศีลธรรมข้อใดห้ามไว้โดยตรง แต่หาก พิจารณาในแง่ของจริยธรรมแล้ว ผู้พิพากษานั้นไม่ควรรับผลประโยชน์ใดจากการที่ตนได้ทำ หน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีของตน ถ้าหากรับไว้ย่อมถือว่าผู้พิพากษานั้นไม่มีจริยธรรม ดังนั้น การ ประกอบวิชาชีพทนายความจึงต้องมีหลักจริยธรรมและศีลธรรมเป็นสำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ของ ตนให้ถูกต้องตามกฎหมายเพื่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม และเป็นที่ยอมรับของประชาชน ทั้งหลาย

2.2.4 หน้าที่ในทางมรรยาททนายความ

หน้าที่สำคัญของทนายความอีกประการหนึ่ง คือ หน้าที่ในการปฏิบัติตามมรรยาท ทนายความ ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ในทางวิชาชีพและการดำรงตนในสังคมของ ทนายความ หรือเป็นข้อบังคับในการทำงานและประพฤติตนของทนายความ เพื่อควบคุมการ ประกอบวิชาชีพทนายความให้ได้มาตรฐานของวิชาชีพ โดยที่พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ได้บัญญัติให้สภาทนายความมีอำนาจในการออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความที่ เรียกว่า “ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529” ซึ่งเป็นฉบับที่บังคับใช้อยู่ ในขณะนี้ ถือว่าเป็นประมวลจริยธรรมทางวิชาชีพของทนายความ (Professional Ethics of Lawyers) ดังนั้น ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความดังกล่าว จึงเป็นส่วนหนึ่งของจริยธรรม ทางวิชาชีพของทนายความ ทั้งนี้ ผลการฝ่าฝืนจริยธรรมและมรรยาทนั้นต่างกันกล่าวคือ หากทนายความประพฤติฝ่าฝืนหลักจริยธรรมทางวิชาชีพ อาจจะไม่มีโทษตามกฎหมาย ตัวอย่างเช่น การคิดค่าทนายความสูงเกินไป หรือการไม่รับคดีที่ลูกความมาติดต่อขอให้ว่าความให้ ถือว่าผิดหลัก จริยธรรมทางวิชาชีพ แต่ไม่ถือว่าเป็นความผิดตามข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาท ทนายความ จึงไม่ต้องรับโทษตามกฎหมาย แต่อาจได้รับโทษในทางสังคมแทน แต่ถ้าทนายความ

ประพจน์ผิดมรรยาทนายความแล้วก็ถือว่าเป็นการประพจน์ผิดตนขัดต่อหลักจริยธรรมทางวิชาชีพ และต้องถูกดำเนินคดีมรรยาทนายความ และได้รับโทษตามที่กำหนดไว้ในมาตรา 52 แห่งพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ทนายความทุกคนจึงต้องปฏิบัติตามข้อบังคับสภาทนายความ ว่าด้วยมรรยาทนายความ พ.ศ. 2529 อย่างเคร่งครัด

2.3 การควบคุมการประกอบวิชาชีพทนายความ

2.3.1 ความเป็นมาของการควบคุมการประกอบวิชาชีพ

การควบคุมทนายความมีขึ้นเป็นครั้งแรกในพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความ ร.ศ. 127 ในมาตรา 127 ซึ่งบัญญัติไว้ว่า “ทนายความผู้ใดประพจน์ตนไม่สมควร ศาลมีอำนาจที่จะห้ามไม่ให้ว่าความในศาลหนึ่ง หรือทุกๆ ศาล และมีกำหนดเท่าใดก็ได้ แต่คำสั่งห้ามเช่นนี้ให้มีเป็นลายลักษณ์อักษร อนึ่งถ้าทนายความเห็นว่าคำสั่งศาลไม่เป็นยุติธรรมจะอุทธรณ์ฎีกาเฉพาะคำสั่งนี้ก็ได้ ให้ว่าเป็นคดีต่างหาก” และในมาตรา 128 บัญญัติไว้ว่า “ให้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจที่จะตั้งข้อบังคับในเรื่องผู้ใดจะเป็นทนายความว่าความในศาลได้แลไม่ได้ และข้อบังคับอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ของทนายความตามที่เห็นสมควร” ดังนั้น ในยุคแรกของการควบคุมวิชาชีพทนายความนั้น ผู้พิพากษาและเสนาบดีกระทรวงยุติธรรมเป็นผู้ควบคุมกำกับดูแลการประกอบวิชาชีพทนายความ จึงเป็นการควบคุมโดยฝ่ายตุลาการและฝ่ายบริหาร ซึ่งอำนาจในการสั่งการหรือออกข้อบังคับใดๆ จะต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้เท่านั้น และทนายความยังมีสิทธิที่จะอุทธรณ์ฎีกาคำสั่งของศาลได้ หากเห็นว่าตนมิได้รับความยุติธรรมซึ่งถือได้ว่าเป็นการให้หลักประกันในความเป็นอิสระของการประกอบวิชาชีพหรือปฏิบัติหน้าที่ทนายความ

ต่อมาในปี พ.ศ. 2457 ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการตราพระราชบัญญัติทนายความขึ้นเป็นครั้งแรก คือ พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2457 โดยให้ทนายความอยู่ในการควบคุมดูแลของอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ และเป็นผู้จดทะเบียนและออกใบอนุญาตทนายความ ควบคุมมรรยาทนายความ และต่อมาได้มีการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายหลายครั้ง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2508 ได้มีพระราชบัญญัติทนายความฉบับใหม่ซึ่งกำหนดให้สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภาเป็นผู้จดทะเบียนและออกใบอนุญาตทนายความ และเป็นผู้ควบคุมมรรยาทนายความ ดังนั้น ในระยะที่สองหลังจากที่มีพระราชบัญญัติทนายความแล้ว ทนายความจึงอยู่ภายใต้การควบคุมของเนติบัณฑิตยสภาซึ่งรับโอนมาจากอธิบดีผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ ซึ่งในช่วงแรกนั้น การดำเนินของเนติบัณฑิตยสภาเป็นไปตามแบบอย่างของเนติบัณฑิตยสภาของอังกฤษ กล่าวคือ นักศึกษาที่จบปริญญาตรีทางนิติศาสตร์จะต้องผ่านการทดสอบของเนติบัณฑิตยสภาก่อนจึงจะมีสิทธิจดทะเบียนเป็นชั้นหนึ่งได้ ซึ่งมีสิทธิว่าความในศาลทั่วราชอาณาจักร

ส่วนพวกที่จบปริญญาตรีอย่างเดียวเป็นทนายความชั้นสอง ซึ่งมีสิทธิว่าความในศาลต่างๆ ได้เฉพาะที่ระบุไว้ในใบอนุญาต หรือใน 10 จังหวัดตามที่ผ่อนผันในใบอนุญาตและมีสิทธิว่าความในศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกาเฉพาะคดีที่ศาลชั้นต้นในเขตจังหวัดดังกล่าวได้พิจารณาหรือสั่ง และมีสิทธิตามประเด็นไปว่าความในศาลอื่นได้เท่านั้น จึงทำให้เกิดความแตกต่างกันในระหว่างผู้ประกอบการวิชาชีพทนายความ โดยการจำกัดสิทธิว่าความของทนายความชั้นสองคือ พวกที่จบปริญญาตรีนิติศาสตร์ และยังคงมาอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของเนติบัณฑิตยสภา จึงเป็นอิสระในการประกอบวิชาชีพที่ผู้ประกอบการวิชาชีพด้วยกันจะปกครองกันเอง ดังนั้น ทนายความจึงรวมตัวกันและได้ก่อตั้งองค์กรของตนเองขึ้นมา คือ “สมาคมทนายความ” เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2500 เพื่อให้ทนายความเท่านั้นที่เป็นผู้ที่ควบคุมผู้ประกอบการอาชีพทนายความเอง

ต่อมาในปี พ.ศ. 2517 นายมารุต บุณนาท ซึ่งเป็นนายกสมาคมทนายความในสมัยนั้นได้เสนอร่างพระราชบัญญัติทนายความฉบับแรกเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติแต่สภานิติบัญญัติได้หมดวาระเสียก่อนจึงทำให้ร่างพระราชบัญญัตินี้ตกไปด้วย และต่อมาในปี พ.ศ. 2518 สมาคมทนายความได้ถูกจดทะเบียนเปลี่ยนชื่อมาเป็น “สมาคมทนายความแห่งประเทศไทย” และได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติทนายความต่อสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้งในสมัยรัฐบาลของ ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช แต่รัฐบาลยุบสภาเสียก่อน ร่างพระราชบัญญัตินี้จึงตกไปด้วย หลังจากนั้นก็ยังมีการเคลื่อนไหวและผลักดันให้ทนายความได้ปกครองตนเองเรื่อยมาจนกระทั่งในสมัยรัฐบาลของพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้มีการเสนอร่างพระราชบัญญัติทนายความอีกครั้งหนึ่งและประกาศใช้เป็นพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 เมื่อวันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2528 ซึ่งเป็นฉบับปัจจุบันที่ใช้บังคับอยู่ในขณะนี้ โดยมีสาระสำคัญ คือ กำหนดให้มีการจัดตั้ง สภาทนายความ และมีสถานะเป็นนิติบุคคล เป็นองค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ควบคุมดูแลทนายความ และเป็นผู้จดทะเบียนและออกใบอนุญาต ทนายความแทนเนติบัณฑิตยสภา และมีอำนาจในการออกข้อบังคับมรรยาททนายความเพื่อควบคุมจริยธรรมและการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความให้ได้มาตรฐาน เพื่อคอยช่วยเหลือประชาชนให้ได้รับความยุติธรรมตามกฎหมาย และยังกำหนดให้มีกองทุนสงเคราะห์ช่วยเหลือทนายความ รวมทั้งมีกฎหมายว่าด้วยการช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้

2.3.2 วัตถุประสงค์ของการควบคุมการประกอบวิชาชีพ

(1) เพื่อคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของประชาชน

ด้วยเหตุที่วิชาชีพทนายความนั้น เป็นการประกอบวิชาชีพที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถทางกฎหมายในการช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนซึ่งต้องใช้ความรู้ทางกฎหมายแก้ไขการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความจึงมีผลกระทบต่อสิทธิและผลประโยชน์ของประชาชน ทนายความในฐานะผู้รู้กฎหมายจึงต้องให้ความช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนอย่างถูกต้องด้วยความ ซื่อสัตย์ สุจริต

อีกทั้งการประกอบวิชาชีพนั้นเป็นการจำกัดเฉพาะแต่ผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายและได้รับอนุญาตเท่านั้น จึงต้องมีการควบคุมการประกอบวิชาชีพทนายความมิให้ทนายความอาศัยโอกาสในทางวิชาชีพแสวงหาประโยชน์ให้กับตนเองในลักษณะที่เอาเปรียบประชาชนที่ไม่รู้กฎหมาย ทำให้เกิดความเดือดร้อนและความเสียหาย ซึ่งเป็นการปฏิบัติหน้าที่ขัดกับหลักจริยธรรมทางวิชาชีพที่จะรับใช้ประชาชนด้วยความซื่อสัตย์ และสุจริต

(2) เพื่อเป็นหลักประกันให้กับประชาชนว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความอย่างถูกต้องวิชาชีพทนายความนั้นมีลักษณะผูกขาดโดยจำกัดเฉพาะแต่ผู้ที่มีความรู้ทางกฎหมายและได้รับอนุญาตเท่านั้นที่จะสามารถประกอบวิชาชีพนี้ได้ ซึ่งจะต้องเป็นผู้ที่จบการศึกษาวิชากฎหมายและมีการฝึกอบรมทางวิชาชีพ และผ่านการทดสอบจนได้รับใบอนุญาตให้เป็นทนายความจึงจะสามารถปฏิบัติหน้าที่ทนายความได้ เพื่อเป็นหลักประกันให้กับประชาชนว่าจะได้รับความช่วยเหลือจากทนายความผู้มีความรู้ทางกฎหมายอย่างแท้จริง จึงต้องมีการควบคุมทนายความโดยการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตทนายความโดยสภาทนายความ

(3) เพื่อรักษาความยุติธรรมให้คงอยู่ตลอดไป

การประกอบวิชาชีพทนายความเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ทนายความจึงต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความถูกต้องเป็นธรรมเพื่อเป็นการรักษาความยุติธรรม จึงต้องมีการควบคุมทนายความโดยการจัดการฝึกอบรมทางวิชาชีพและมรรยาททนายความเพื่อให้ทนายความรู้และเข้าใจหน้าที่และการประพฤติให้อยู่ในกรอบของจริยธรรมและมรรยาทของวิชาชีพทนายความเพื่อให้ได้มาตรฐาน เมื่อการประกอบวิชาชีพของทนายความได้มาตรฐานแล้ว การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความก็จะเป็นไปด้วยความยุติธรรม ทำให้ความยุติธรรมคงอยู่ในสังคมตลอดไป

(4) เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความได้มาตรฐาน

เนื่องจากวัตถุประสงค์ในข้อที่แล้วเพื่อต้องการให้ความยุติธรรมดำรงอยู่ในสังคมตลอดไป จึงต้องมีการควบคุมทนายความโดยการจัดการฝึกอบรมทางวิชาชีพและมรรยาททนายความของวิชาชีพทนายความอย่างแท้จริง ซึ่งทนายความต้องปฏิบัติตามข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความอย่างเคร่งครัดและมีศีลธรรมคือการประพฤติปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามที่สังคมยอมรับ เพื่อให้การประกอบวิชาชีพทนายความได้มาตรฐานเป็นที่ยอมรับของประชาชน

(5) เพื่อเป็นการคุ้มครองวิชาชีพทนายความ

นอกจากวัตถุประสงค์ของการควบคุมการประกอบวิชาชีพทนายความตามที่กล่าวมาข้างต้น การควบคุมโดยการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตทนายความยังเป็นการให้ความคุ้มครองวิชาชีพทนายความ กล่าวคือ บุคคลอื่นที่ไม่มีใบอนุญาตทนายความไม่สามารถประกอบวิชาชีพ

ทนายความได้ ซึ่งเป็นการคุ้มครองวิชาชีพทนายความมิให้บุคคลอื่นมาแย่งอาชีพของทนายความที่แท้จริง⁹

2.3.3 การจัดตั้งและบทบาทของสภาทนายความ

2.3.3.1 โครงสร้างของสภาทนายความ

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น การประกอบวิชาชีพทนายความในปัจจุบันถูกควบคุมโดยองค์กรอิสระ คือ สภาทนายความ ซึ่งประกอบด้วย

1. สมาชิกสภาทนายความ
2. คณะกรรมการสภาทนายความ
3. คณะกรรมการมรรยาททนายความ

สภาทนายความได้ถูกจัดตั้งมาเพื่อการปกครองตนเองของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความด้วยกัน และเพื่อยกมาตรฐานวิชาชีพ และส่งเสริมการประกอบวิชาชีพทนายความให้เจริญก้าวหน้า มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อวิชาชีพ ต่อสังคม ต่อการพัฒนาความรู้ทางกฎหมายและการผดุงความยุติธรรมในสังคมให้เป็นที่น่าเชื่อถือ¹⁰ โดยมีวัตถุประสงค์ 5 ประการ คือ

1. ส่งเสริมการศึกษาและการประกอบวิชาชีพทนายความ

สภาทนายความได้จัดให้มีการฝึกอบรมวิชาทางวิชาการ หลักปฏิบัติเบื้องต้นในการว่าความ และการประกอบวิชาชีพทางกฎหมายให้แก่ทนายความ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ทนายความและประชาชน ซึ่งการใช้ความรู้ทางกฎหมายเป็นเครื่องมือที่ดีในการประกอบวิชาชีพอันเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ หลักปฏิบัติเบื้องต้นในการว่าความเป็นวิธีการสำหรับการดำเนินการในทางศาล การแต่งคำฟ้อง คำให้การ การฟ้องหรือแก้อุทธรณ์และฎีกา การเขียนคำร้อง หรือคำแถลงอันเกี่ยวกับการพิจารณาในศาล การอบรมทางจริยธรรมของทนายความและมรรยาททนายความที่ควรประพฤติและปฏิบัติในการประกอบวิชาชีพ มรรยาทต่อศาลและการปฏิบัติในศาลและมรรยาทต่อตัวความในการรักษาผลประโยชน์ของตัวความให้มากที่สุดและไม่ทำการแสวงหาผลประโยชน์จากตัวความเพื่อตนเองหรือผู้อื่น รวมทั้งมรรยาทต่อทนายความด้วยกันในการประกอบวิชาชีพเพื่อมิให้มีการแย่งคดีระหว่างทนายความเดียวกันเองอันเป็นการเสื่อมเสียต่อเกียรติและศักดิ์ศรีของทนายความ ตลอดจนการประพฤติตนมิให้ขัดต่อกฎหมายหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน สภาทนายความจึงเป็นศูนย์กลางในการส่งเสริมการศึกษาเพิ่มเติมความรู้ให้แก่ทนายความและส่งเสริมการประกอบวิชาชีพทนายความให้ได้รับการยอมรับและศรัทธาจากประชาชนอันเป็นการยกย่องเกียรติในวิชาชีพทนายความ เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่ได้รับความ

⁹ แหล่งเดิม.

¹⁰ สัก กอแสงเรือง. (2537). *หนังสือวันทนายความ 2537*. หน้า 8.

เดือดร้อนหรือเพื่อปกป้องสิทธิของประชาชนให้ได้รับความยุติธรรมตามสมควร ทนายความจึงเป็นบุคคลแรกที่ประชาชนนึกถึงเสมอเมื่อเกิดปัญหาในทางกฎหมาย และต้องการคำปรึกษาแนะนำเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งในปัจจุบันนี้การติดต่อเพื่อดำเนินธุรกิจต่างๆ มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น และเกี่ยวข้องกับกฎหมายตั้งแต่การเริ่มต้นการทำธุรกิจจนกระทั่งการสิ้นสุดลงของการดำเนินธุรกิจ ทำให้ความต้องการความช่วยเหลือจากทนายความในทางกฎหมายเพิ่มมากขึ้น การประกอบวิชาชีพทนายความจึงควรได้รับการส่งเสริมให้มีความเจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น

2. ควบคุมมรรยาททนายความ

การควบคุมทนายความให้ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความบริสุทธิ์ ถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อช่วยเหลือประชาชนและผดุงความยุติธรรมเป็นวัตถุประสงค์ที่สำคัญยิ่งของสภาทนายความ ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า วิชาชีพทนายความเป็นการประกอบวิชาชีพที่มีลักษณะผูกขาด จำกัด เฉพาะแต่ผู้ที่มีใบอนุญาตทนายความเท่านั้นจึงจะสามารถประกอบวิชาชีพนี้ได้ บุคคลทั่วไปที่ไม่มีใบอนุญาตทนายความไม่อาจจะปฏิบัติหน้าที่ทนายความได้ จึงต้องมีการควบคุมวิชาชีพทนายความ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว โดยมีการจดทะเบียนและออกใบอนุญาตทนายความและมีการควบคุมโดยกำหนดให้ทนายความต้องประพฤติตนตามมรรยาททนายความ ซึ่งกำหนดไว้ในข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 เพื่อเป็นหลักประกันให้แก่ประชาชนว่าจะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างได้มาตรฐานจากทนายความที่ได้รับใบอนุญาตทนายความอยู่ในความควบคุมมรรยาททนายความของสภาทนายความ

3. ส่งเสริมความสามัคคี และผดุงเกียรติของสมาชิกสภาทนายความ

สภาทนายความจะส่งเสริมให้สมาชิกทุกคนมีจิตสำนึกและคำนึงถึงการได้มาของสถาบันแห่งนี้ร่วมกัน เนื่องจากทนายความทุกคนต่างมีส่วนร่วมในการดำเนินการและเรียกร้อง เพื่อให้ได้มาซึ่งสถาบัน เพื่อให้ทุกคนได้อยู่ร่วมกันและปกครองตนเอง โดยมีหลักประกันความมั่นคงในเสถียรภาพของผู้ประกอบวิชาชีพทนายความ

4. ส่งเสริมและจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกสภาทนายความ

เนื่องจากทนายความทุกคนต้องการหลักประกันในชีวิตของตนและครอบครัว ต้องการได้รับสวัสดิการในเวลาเจ็บป่วยทุพพลภาพ ไร้ความสามารถ หรือถึงแก่กรรม เพื่อมิให้ครอบครัวหรือบุคคลที่ต้องอุปการะเลี้ยงดูต้องได้รับความเดือดร้อน เพราะอาชีพทนายความเป็นอาชีพอิสระ ไม่มีเบี้ยเลี้ยง ไม่มีบำเหน็จบำนาญ หรือค่าเล่าเรียนบุตร อย่างเช่น ข้าราชการ หรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ การจัดสวัสดิการดังกล่าว จึงเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้ทนายความสามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้อย่างดี มีเกียรติ มีศักดิ์ศรีสมกับเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ การจัด

สวัสดิการจะต้องใช้เงินจำนวนมาก ซึ่งเป็นเงินจากนายความทุกคนที่ได้ชำระค่าธรรมเนียมในการขอจดทะเบียนและขอต่อไปอนุญาตนายความ

การจัดสวัสดิการของนายความในปัจจุบันมี 3 รูปแบบคือ

1) กองทุนสวัสดิการนายความ

มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือนายความที่ได้รับความเดือดร้อน หรือเจ็บป่วย หรือ ทายาทของนายความที่เสียชีวิตและได้รับความเดือดร้อน

2) ฌาปนกิจสงเคราะห์นายความ

เรื่องนี้เป็นเรื่องนอกเหนือพระราชบัญญัตินายความ พ.ศ. 2528 เป็นกิจกรรมเอกเทศ ในรูปสมาคม เรียกว่า สมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์นายความแห่งประเทศไทย เพื่อช่วยเหลือ นายความซึ่งกันและกันหรือคู่สมรสของนายความที่เป็นสมาชิกในการจัดงานศพ และช่วยเหลือ ครอบครัวนายความ ซึ่งเป็นการเพิ่มความมั่นคงให้กับการดำรงชีพของนายความที่เป็นสมาชิก

3) สหกรณ์ออมทรัพย์นายความ

เพื่อช่วยให้การดำรงชีพของนายความมีมั่นคง เป็นการดำเนินงานเอกเทศ นอกเหนือไปจากพระราชบัญญัตินายความ พ.ศ. 2528 เรียกว่า สหกรณ์ออมทรัพย์แห่งประเทศไทย จำกัด มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมให้สมาชิกช่วยตนเอง โดยใช้หลักการประหยัด นำผลประโยชน์ มาช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิก

5. การส่งเสริม แนะนำ เผยแพร่ และให้การศึกษแก่ประชาชนในเรื่องที่เกี่ยวกับกฎหมาย

วิชาชีพนายความเป็นวิชาชีพผูกขาดเฉพาะในหมู่นักกฎหมายด้วยกัน หากผู้รู้กฎหมาย เหล่านี้ไม่นำความรู้ไปช่วยเหลือประชาชนแล้ว วิชาชีพนายความคงเป็นวิชาชีพที่ปราศจากเมตตา ธรรม ประชาชนก็จะได้รับความเดือดร้อน สำหรับผู้ที่มีความรู้และมีฐานะที่จะว่าจ้างนายความเข้า ช่วยเหลือปัญหาของตนย่อมไม่มีปัญหา แต่สำหรับประชาชนที่ไม่มีความรู้และยากจนซึ่งไม่ได้รับความ เป็นธรรมตามกฎหมาย หรือถูกเอาเปรียบจากผู้ที่ฉลาดกว่า ดังนั้น จึงเป็นหน้าที่ของ นายความที่จะต้องช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนไม่ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมาย ถูกกด โกง หรือถูกกล่าวหาดำเนินคดีโดยไม่มี ความผิด ให้ได้รับความยุติธรรม โดยสภานายความจัดให้มีสำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย มีคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย เป็น ผู้รับผิดชอบบริหารงานทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค มีประจำอยู่ทุกภาค ทุกจังหวัดทั่วประเทศ เพื่อช่วยเหลือประชาชนที่เดือดร้อนหรือผู้ที่ยากจนไม่สามารถช่วยเหลือตนเองได้มีสิทธิขอความ ช่วยเหลือจากสภานายความ ซึ่งสภานายความจะจัดนายความฟ้องคดีหรือแก้คดีโดยไม่คิด มูลค่าและค่าใช้จ่ายแต่อย่างใด

นอกจากนี้ สำนักงานช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ยังให้คำปรึกษาแก่ประชาชนทั่วไปโดยไม่คิดมูลค่า และยังเผยแพร่ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชนทั่วไปด้วย

2.3.3.2 การดำเนินงานโดยทั่วไปของสภานายความ

โดยที่การดำเนินงานของสภานายความส่วนใหญ่ นั้น เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการสภานายความ ซึ่งดำรงตำแหน่งครั้งละ 3 ปี แต่ดำรงตำแหน่งได้เพียงสองวาระเท่านั้น โดยได้รับเลือกตั้งจากทนายความทั่วประเทศ และคณะกรรมการสภานายความมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. จัดการอบรมผู้ที่จดทะเบียนเป็นทนายความ
2. จดทะเบียนและออกใบอนุญาตทนายความ
3. ควบคุมมรรยาททนายความ
4. จัดสวัสดิการให้แก่ทนายความ
5. ให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย
6. ออกข้อบังคับสภานายความเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติทนายความและข้อบังคับอื่นๆ ตามมาตรา 27 (3)
7. แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำกิจการหรือพิจารณาเรื่องต่างๆ ที่อยู่ในขอบเขตประสงฆ์ของสภานายความ

จากอำนาจของคณะกรรมการสภานายความข้างต้น จะเห็นได้ว่าคณะกรรมการสภานายความมีอำนาจในด้านบริหาร กล่าวคือ มีอำนาจในการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อทำกิจการหรือพิจารณาเรื่องต่างๆ ที่อยู่ในขอบเขตประสงฆ์ของสภานายความ ดูแลการจัดอบรมผู้ที่จดทะเบียนเป็นทนายความ การรับจดทะเบียนและออกใบอนุญาตทนายความ รวมทั้งการควบคุมมรรยาททนายความให้ปฏิบัติหน้าที่ตามข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความ ตลอดจนการจัดการให้ความช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย นอกจากนี้ คณะกรรมการสภานายความยังมีอำนาจในทางนิติบัญญัติ กล่าวคือ มีอำนาจในการออกข้อบังคับสภานายความเรื่องต่างๆ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เพื่อบังคับการให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เช่น ข้อบังคับสภานายความว่าด้วยมรรยาททนายความ พ.ศ. 2529 เพื่อควบคุมมรรยาททนายความตามที่กฎหมายกำหนดไว้ เป็นต้น ส่วนอำนาจในทางตุลาการนั้น กำหนดให้คณะกรรมการมรรยาททนายความมีอำนาจในทางตุลาการ กล่าวคือ เมื่อมีการร้องเรียนกล่าวหาทนายความว่าประพฤติผิดมรรยาททนายความ คณะกรรมการมรรยาททนายความมีอำนาจในการพิจารณาคดี มีอำนาจสั่งมรรยาททนายความ คณะกรรมการมรรยาททนายความมีอำนาจการพิจารณาคดี มีอำนาจสั่งจำคุก หรือ สั่งลงโทษทนายความที่ประพฤติผิดมรรยาททนายความได้ ทั้งนี้ คณะกรรมการมรรยาททนายความถูกแต่งตั้งโดยคณะกรรมการสภานายความ โดยคัดเลือกจากทนายความอาวุโสที่เป็นทนายความ

มาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี และต้องเป็นผู้ที่ไม่เคยถูกลงโทษฐานประพฤติผิดมรรยาทนายความหรือถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความ รวม 3 คน เป็นคณะกรรมการสอบสวนเพื่อทำการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของทั้งผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา ในการสอบสวนนั้นต้องมีกรรมการสอบสวนอย่างน้อย 2 คน จึงเป็นองค์คณะดำเนินการสอบสวนได้ แล้วทำความเห็นเสนอต่อคณะกรรมการมรรยาทนายความเพื่อส่งการต่อไป ดังนั้น สภาทนายความจึงเป็นองค์กฤษฎีที่มีการรวมอำนาจทั้งสามฝ่าย ได้แก่ อำนาจบริหาร อำนาจนิติบัญญัติ และอำนาจตุลาการ¹¹

2.3.4 การฝึกอบรมวิชาว่าความและมรรยาทนายความ

หลักสูตรการฝึกอบรมวิชาว่าความแบ่งออกเป็น 2 ภาค คือ

(1) ภาคทฤษฎี สำนักฝึกอบรมวิชาว่าความจะจัดให้มีการบรรยายทางวิชาการในหัวข้อต่างๆ ไม่น้อยกว่า 20 วัน โดยผู้เข้ารับการอบรมวิชาว่าความจะเข้ารับการอบรมหรือไม่ก็ได้ ไม่มีการเก็บเวลาเรียน โดยมีเรื่องต่างๆ ดังนี้

1. มรรยาทและจริยธรรมทนายความ
2. วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง
3. วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา
4. วิธีดำเนินกระบวนการพิจารณาตามกฎหมายอื่น
5. หลักการให้คำปรึกษากฎหมาย
6. กฎหมายพิเศษบางเรื่องที่มีผลกระทบต่อประชาชนเป็นอย่างมาก

เมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรมภาคทฤษฎีข้างต้นแล้ว ผู้เข้ารับการฝึกอบรมต้องทำการทดสอบความรู้ในภาคทฤษฎี หากผู้ใดสอบไม่ผ่านทางสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความจะไม่ส่งเข้ารับการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ และถือว่าไม่ผ่านการฝึกอบรมวิชาว่าความในรุ่นนั้น แต่ไม่ตัดสิทธิที่จะเข้ารับการฝึกอบรมในรุ่นต่อไป

(2) ภาคปฏิบัติ ผู้เข้ารับการฝึกอบรมที่สอบผ่านภาคทฤษฎีจะต้องฝึกอบรมภาคปฏิบัติอีกไม่น้อยกว่า 6 เดือน โดยสำนักงานฝึกอบรมจะจัดส่งไปฝึกอบรมภาคปฏิบัติ ณ สำนักงานทนายความ ฝ่ายองค์กรกฎหมายต่างๆ ทั่วประเทศ หรือในกรณีที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้แจ้งให้สำนักงานฝึกอบรมทราบว่าได้มีสำนักงานที่จะฝึกอบรมภาคปฏิบัติแล้ว สำนักงานฝึกอบรมจะพิจารณาจัดส่งไปฝึกอบรมภาคปฏิบัติตามที่แจ้งไว้ ในการเข้าฝึกอบรมภาคปฏิบัติของผู้เข้ารับการอบรมนี้ทนายความผู้ควบคุมการฝึกและลงลายมือชื่อรับรองและประเมินผลการฝึกอบรมภาคปฏิบัติ จะต้องเป็นทนายความผู้ที่มีใบอนุญาตจนถึงวันเริ่มฝึกภาคปฏิบัติแล้วไม่น้อยกว่า 7 ปีขึ้นไป

¹¹ ทิถาวรณ อ่อนพูล. เล่มเดิม. หน้า 42.

และเมื่อเสร็จสิ้นการฝึกอบรมภาคปฏิบัติแล้ว ผู้เข้าฝึกอบรมต้องทำการสอบความรู้ในภาคปฏิบัติ ผู้ที่สอบไม่ผ่านการฝึกอบรมภาคปฏิบัติสามารถขึ้นทะเบียนการสอบภาคทฤษฎีไว้ได้ เพื่อใช้สิทธิในการสอบภาคปฏิบัติในรุ่นต่อไป โดยไม่ต้องเข้ารับการทดสอบภาคทฤษฎีอีก

ทั้งนี้ ผู้เข้าฝึกอบรมที่สอบผ่านทั้งภาคทฤษฎีและปฏิบัติ จะต้องเข้ารับการอบรมจริยธรรมและมรรยาทนายความตามระยะเวลาที่สำนักฝึกอบรมกำหนด ผู้ที่ผ่านการอบรมจริยธรรมและมรรยาทนายความดังกล่าวจึงจะถือว่าเป็นผู้ผ่านการอบรมวิชาว่าความ และมีสิทธิในการยื่นคำขอจดทะเบียนเพื่อรับใบอนุญาตนายความต่อไป

2.3.5 การจดทะเบียนและออกใบอนุญาตนายความ

เมื่อผู้เข้าฝึกอบรมผ่านการอบรมวิชาว่าความแล้ว จึงมีสิทธิยื่นคำขอจดทะเบียนเพื่อรับใบอนุญาตนายความ ซึ่งสภานายความมิได้บังคับว่าผู้ที่ผ่านการอบรมวิชาว่าความต้องมียื่นคำขอจดทะเบียนเพื่อรับใบอนุญาตนายความทันที ทั้งนี้ ใบอนุญาตนายความมี 2 ประเภท คือ ใบอนุญาตนายความตลอดชีพ และ ใบอนุญาตนายความสองปี ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้ผ่านการอบรมวิชาว่าความจะเลือกจดทะเบียนและรับใบอนุญาตนายความประเภทใด

ผู้ขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาตนายความต้องมีคุณสมบัติตามมาตรา 35 พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ดังนี้

- (1) มีสัญชาติไทย
- (2) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์ในวันยื่นคำขอจดทะเบียนและรับใบอนุญาต
- (3) สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี หรืออนุปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ หรืออนุปริญญาจากสถาบันการศึกษาซึ่งสภานายความเห็นว่าสถาบันการศึกษานั้นมีมาตรฐานการศึกษาที่ผู้ได้รับปริญญาตรีหรืออนุปริญญาหรือประกาศนียบัตรเป็นทนายความได้ และเป็นสมาชิกวิสามัญแห่งเนติบัณฑิตยสภา
- (4) ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสีย หรือบกพร่องในศีลธรรมอันดี และไม่เป็นผู้ได้กระทำการใดซึ่งแสดงให้เห็นว่าไม่น่าไว้วางใจในความซื่อสัตย์สุจริต
- (5) ไม่อยู่ในระหว่างต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก
- (6) ไม่เคยต้องโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในคดีที่คณะกรรมการเห็นว่า จะนำซึ่งความเสื่อมเสียเกียรติศักดิ์ศรีแห่งวิชาชีพ
- (7) ไม่เป็นบุคคลผู้ต้องคำพิพากษาถึงที่สุดให้ล้มละลาย
- (8) ไม่เป็นโรคติดต่อซึ่งเป็นที่รังเกียจแก่สังคม
- (9) ไม่เป็นผู้มีกายพิการหรือจิตบกพร่องอันเป็นเหตุให้เป็นผู้หย่อนสมรรถภาพในการประกอบวิชาชีพทนายความ

(10) ไม่เป็นข้าราชการหรือพนักงานส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีเงินเดือนและตำแหน่งประจำ เว้นแต่ข้าราชการการเมือง

(11) ไม่เป็นผู้ต้องห้ามมิให้ยื่นคำขอจดทะเบียน และรับใบอนุญาตตามมาตรา 71

2.4 การควบคุมมรรยาทนายความ

2.4.1 คณะกรรมการมรรยาทนายความ

เมื่อมีการร้องเรียนกล่าวหาทนายความว่าประพฤติผิดมรรยาทนายความ คณะกรรมการมรรยาทนายความมีอำนาจในการพิจารณาคดี มีอำนาจสั่งมรรยาทนายความ คณะกรรมการมรรยาทนายความมีอำนาจการพิจารณาคดี มีอำนาจสั่งจำหน่ายคดี สั่งยกคำกล่าวหา หรือสั่งลงโทษทนายความที่ประพฤติผิดมรรยาทนายความได้

คณะกรรมการมรรยาทนายความถูกแต่งตั้งโดยคณะกรรมการสภาทนายความ โดยคัดเลือกจากทนายความอาวุโสที่เป็นทนายความมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี และต้องเป็นผู้ที่ไม่เคยถูกลงโทษฐานประพฤติผิดมรรยาทนายความหรือถูกจำหน่ายชื่อออกจากทะเบียนทนายความ รวม 3 คน เป็นคณะกรรมการสอบสวนเพื่อทำสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานของทั้งผู้กล่าวหาและผู้ถูกกล่าวหา ในการสอบสวนนั้นต้องมีกรรมการสอบสวนอย่างน้อย 2 คน จึงเป็นองค์คณะดำเนินการสอบสวนได้ แล้วทำความเห็นเสนอต่อคณะกรรมการมรรยาทนายความเพื่อสั่งการต่อไป

2.4.2 ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาทนายความ พ.ศ. 2529

วิชาชีพทนายความในประเทศไทยนั้นถูกควบคุมโดยสภาทนายความได้พระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 ซึ่งกฎหมายฉบับดังกล่าวได้ให้อำนาจสภาทนายความออกข้อบังคับว่าด้วยมรรยาทนายความ เพื่อนำมาใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการควบคุมความประพฤติของทนายความซึ่งข้อบังคับนี้เรียกว่า ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาทนายความ พ.ศ. 2529

ทั้งนี้ ข้อบังคับสภาทนายความว่าด้วยมรรยาทนายความ พ.ศ. 2529 ข้างต้นประกอบด้วยข้อกำหนด ดังนี้¹²

2.4.2.1 มรรยาทต่อศาลและในศาล

1) การรับหน้าที่เป็นทนายความขอแรง

ด้วยเหตุที่วิชาชีพทนายความเป็นวิชาชีพที่ให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชนและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรม ประกอบกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 242 วรรคแรกบัญญัติว่า “ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาย่อมมีสิทธิได้รับความช่วยเหลือ

¹² ทีกวารธน อ่อนพูล. เล่มเดิม. หน้า 23.

จากรัฐด้วยการจัดหาทุนความให้ตามที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีที่ผู้ถูกควบคุมหรือคุมขังไม่อาจจัดหาทุนความได้ รัฐต้องให้ความช่วยเหลือ โดยจัดหาทุนความให้โดยเร็ว” และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 173 วรรคแรก บัญญัติให้ศาลต้องถามจำเลยก่อนเริ่มพิจารณาว่าจำเลยมีทุนความหรือไม่ ถ้าไม่มีศาลต้องตั้งทุนความให้ สำหรับคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิต และในวรรคสอง บัญญัติให้ศาลถามจำเลยก่อนเริ่มพิจารณาว่าจำเลยมีทุนความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการทุนความ ให้ศาลตั้งทุนความให้ สำหรับคดีที่มีอัตราโทษจำคุก หรือในคดีที่จำเลยมีอายุไม่เกิน 18 ปีในวันที่ถูกฟ้องศาล ดังนั้น ข้อบังคับสภาพทนายความว่าด้วยมรรยาททนายความ ในข้อ 5 จึงกำหนดให้ทนายความมีหน้าที่ต้องรับเป็นทนายความให้เมื่อศาลขอแรงตามบทบัญญัติของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาดังกล่าว ซึ่งหากไม่รับเป็นทนายความให้ก็ต้องมีข้อแก้ตัวโดยสมควร เช่น การเจ็บป่วยเรื้อรังจนไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ หรืออยู่ในระหว่างศึกษาต่อต่างประเทศ เป็นต้น

2) การไม่เคารพยำเกรงอำนาจศาล หรือกระทำการใดอันเป็นการดูหมิ่นศาล หรือผู้พิพากษาในศาลหรือนอกศาล อันเป็นการเสื่อมเสียอำนาจศาลหรือผู้พิพากษา

ข้อบังคับนี้บัญญัติไว้ในข้อ 6 ซึ่งต้องเป็นการกระทำในศาลหรือนอกศาลที่เป็นการไม่เคารพยำเกรงหรือดูหมิ่นศาลจนทำให้เสื่อมเสียอำนาจศาล หรือผู้พิพากษา เช่น การละเมิดอำนาจศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 31 การดูหมิ่นศาลเป็นความผิดอาญาตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 198 อันเป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับนี้

3) การกล่าวความ หรือทำเอกสารหรือหลักฐานเท็จ หรือใช้อุบายลวงให้ศาลหลงและกระทำการใดเพื่อทำคำสั่ง หรือคำพิพากษาของศาลที่ยังไม่เปิดเผย

ข้อบังคับนี้บัญญัติไว้ในข้อ 7 เพื่อป้องกันมิให้ทนายความนำความเท็จมาสู่ศาลหรือใช้กลอุบายลวงให้ศาลหลง ตลอดจนการกระทำใดๆ เพื่อให้ทำคำสั่ง หรือคำพิพากษาของศาลที่ยังไม่ได้อ่านหรือเปิดเผย หากทนายความปฏิบัติหน้าที่ของตน โดยฝ่าฝืนข้อบังคับข้อนี้จะทำให้กระบวนการยุติธรรมเสื่อมเสียได้

4) การสมรู้เป็นใจโดยทางตรงหรือทางอ้อม เพื่อทำพยานหลักฐานเท็จ หรือเลี่ยมสอนพยานให้เบิกความเท็จ หรือโดยปกปิดซ่อนงำอำพรางพยานหลักฐานใดๆ ซึ่งควรนำมาขึ้นต่อศาล หรือสัญญาจะให้สินบนแก่เจ้าพนักงานหรือสมรู้เป็นใจในการให้สินบนแก่เจ้าพนักงาน

ข้อบังคับนี้บัญญัติไว้ในข้อ 8 เพื่อเป็นการรักษาความยุติธรรม และเพื่อป้องกันมิให้ทนายความปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เป็นที่เสื่อมเสียต่อกระบวนการยุติธรรมด้วย จึงกำหนดให้ทนายความแม้เพียงแต่สมรู้ร่วมคิด เป็นใจไม่ว่าโดยทางตรงหรือทางอ้อม ทำพยานหลักฐานหรือสอนพยานให้เบิกความเท็จ หรือปกปิดพยานหลักฐานที่ควรนำมาขึ้นต่อศาล ก็เป็นการฝ่าฝืนต่อ

ข้อบังคับนี้แล้ว ทั้งนี้ ในกรณีการให้สินบน เพียงแค่สัญญาจะให้หรือสมรู้เป็นใจในการให้สินบน แก่เจ้าพนักงาน ก็เป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับนี้เช่นกัน

2.4.2.2 มรรยาทต่อตัวความ

1) การยุยงส่งเสริมให้เป็นความโดยหามูลมิได้

ข้อบังคับนี้บัญญัติไว้ในข้อ 9 โดยกำหนดให้การกระทำใดอันเป็นการยุยงส่งเสริมให้มีการฟ้องร้องคดีกันกรณีอันหามูลมิได้ ถือว่าเป็นการแสวงหาผลประโยชน์จากการเป็นความกัน โดยที่ไม่สมควรจะเป็นคดีความกัน หากทนายความกระทำการดังกล่าวเท่ากับเป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับนี้

2) การใช้อุบายเพื่อแสวงหาคดีความ

ข้อบังคับนี้บัญญัติไว้ในข้อ 10 โดยกำหนดให้การใช้อุบายอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้ เพื่อจูงใจให้ผู้ใดมอบคดีให้ว่าต่างแก่ต่าง ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับนี้

(1) หลอกลวงให้เขาหลงว่าคดีนั้นจะชนะ หรือคนรู้สึกรู้สึกแก้ไขว่าจะแพ้

(2) อวดอ้างว่าตนมีความรู้ยิ่งกว่าทนายความอื่น

(3) อวดอ้างว่าเกี่ยวข้องกับสมักรพรรคพวกรู้จักคุ้นเคยกับผู้ใดอันกระทำให้เขาหลงว่าตนสามารถจะทำให้เขาได้รับผลเป็นพิเศษ นอกจากทางว่าความ หรือหลอกลวงว่าจะชักนำจูงใจให้ผู้นั้นช่วยเหลือคดีในทางใดๆ หรือแอบอ้างขู่ว่าถ้าไม่ให้ตนว่าคดีนั้นแล้วจะหาหนทางให้ผู้นั้นกระทำให้คดีของเขาแพ้ แล้วจะหาหนทางให้ผู้นั้นกระทำให้คดีของเขาแพ้

เป็นการบังคับเพื่อมิให้ทนายความใช้โอกาสทางวิชาชีพในการแสวงหาผลประโยชน์จากการเป็นความกัน โดยการใช้อุบายจูงใจให้ตัวความมอบคดีให้แก่ตนดำเนินการ โดยหลอกลวงให้เขาหลงเชื่อว่าคดีนั้นจะชนะเมื่อคนรู้สึกรู้สึกว่าจะแพ้ ทั้งนี้การหลอกลวงนั้นจะต้องถึงขนาดที่ตัวความเข้าใจว่าจะชนะ แต่ถ้าได้แนะนำตัวความแล้วว่าคดีจะแพ้ หากตัวความประสงค์ที่จะให้ดำเนินการก็ไม่ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับนี้

นอกจากนี้ ยังบังคับมิให้ทนายความอวดอ้างตนว่ามีความรู้ยิ่งกว่าทนายความคนอื่น หรืออ้างว่าคุ้นเคยกับผู้อื่น เช่น เจ้าหน้าที่ศาล หรือพนักงานอัยการ ซึ่งจะได้รับผลทางคดี โดยหลอกลวงว่าจะชักจูงให้บุคคลนั้นช่วยเหลือ หรือแอบอ้างขู่ว่าถ้าไม่ให้ตนว่าความแล้วจะหาหนทางทำให้คดีแพ้

3) การเปิดเผยความลับของลูกความ

ข้อบังคับนี้บัญญัติไว้ในข้อ 11 เพื่อเป็นการคุ้มครองความลับของลูกความที่ทนายความได้รู้มาจากการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งอาจเป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคดีหรือความประพฤติส่วนตัวของลูกความ

ไม่ว่าเรื่องนั้นจะก่อให้เกิดความเสียหายแพ็คดีหรือไม่ก็ตาม จึงห้ามมิให้ทนายความเปิดเผยความลับของลูกความ เว้นแต่จะได้รับอนุญาตจากลูกความ หรือ โดยอำนาจศาล

4) การละทิ้งคดีและหน้าที่

ข้อบังคับนี้บัญญัติไว้ในข้อ 12 ซึ่งกำหนดให้การกระทำของทนายความอย่างหนึ่งอย่างใด ดังต่อไปนี้ อาจทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ของลูกความ

(1) จงใจขาดนัด หรือทอดทิ้งคดี

(2) จงใจละเว้นข้อความที่ควรกระทำอันเกี่ยวแก่การดำเนินคดีแห่งลูกความของตน หรือปิดบังข้อความที่ควรแจ้งให้ลูกความทราบ

การปฏิบัติหน้าที่ของทนายความจะต้องใช้ความละเอียดรอบคอบ และต้องใช้ความระมัดระวังอย่างเต็มที่ จะต้องบันทึกและจดจำกำหนดการต่างๆ การนัดหมายของศาลในคดี และต้องไปตามกำหนดของศาลอย่างเคร่งครัด จะอ้างว่าไม่จงใจขาดนัด หรือทอดทิ้งคดีไม่ได้ เนื่องจากทนายความเป็นผู้ที่รอบรู้กฎหมายและเป็นตัวแทนของตัวความ จึงต้องปฏิบัติหน้าที่เสมือนกับเป็นตัวความเอง หากมีเหตุจำเป็นไม่อาจไปศาลได้กำหนดนัด ทนายความต้องทำคำร้องมอบฉันทะให้ผู้อื่น ไปยื่นคำร้องขอเลื่อนคดีให้ถูกต้อง เช่น หากยื่นคำร้องยังศาลที่มีเขตอำนาจในท้องที่ที่เกิดเหตุขัดข้อง เพื่อที่ศาลที่มีเขตอำนาจในท้องที่นั้นแจ้งเหตุขัดข้องไปยังศาลที่พิจารณาคดีนั้น

นอกจากนี้ ทนายความยังต้องดำเนินการตามหน้าที่โดยไม่ชักช้า เมื่อได้รับคดีมาจากลูกความ และหากมีข้อขัดข้องควรแจ้งให้ลูกความทราบทันที ในกรณีที่ทนายความไม่สมควรใจที่จะดำเนินการ ไม่อาจจะปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้ต้องรีบแจ้งให้ตัวความทราบ พร้อมคดีเอกสารและสำนวนให้แก่ตัวความโดยเร็ว และยื่นคำร้องขอลอนตัวจากการเป็นทนายความต่อศาล ซึ่งในระหว่างที่ศาลยังมีคำสั่งอนุญาตให้ลอนตัวจากการเป็นทนายความ ทนายความยังคงต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อไป และต้องไปศาล จนกว่าศาลจะมีคำสั่งอนุญาต ส่วนกรณีที่ตัวความถึงแก่ความตาย ทนายความมีหน้าที่ต้องยื่นคำร้องหรือแถลงให้ศาลทราบ และต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าศาลจะมีคำสั่งจำหน่ายคดี

5) การเข้าเป็นทนายความหรือช่วยเหลือคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเป็นการปรปักษ์

ข้อบังคับนี้บัญญัติไว้ในข้อ 13 เพื่อให้ทนายความปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความซื่อสัตย์ต่อลูกความ จึงกำหนดห้ามมิให้ทนายความเข้ารับเป็นทนายความให้แก่ลูกความอีกฝ่ายหนึ่งหลังจากที่ตนได้รับปรึกษา หรือรู้เรื่องในคดีแล้ว แม้ว่าจะยังมิได้มีการแต่งตั้งให้เป็นทนายความก็ตามกลับนำความนั้นไปช่วยเหลือคู่ความฝ่ายตรงข้ามไม่ว่าจะในฐานะเป็นทนายความหรือไม่ก็ตามก็ถือว่าเป็นการประพฤติผิดข้อบังคับนี้แล้ว

6) การใช้อุบายเพื่อแสวงหาประโยชน์นอกเหนือจากที่ลูกความให้สัญญาไว้ และการกระทำใดๆ อันเป็นการฉ้อ โกง ชักยอก หรือกระบัดสินลูกความ

ข้อบังคับนี้บัญญัติไว้ในข้อ 14 และ 15 เพื่อคุ้มครองทรัพย์สินและผลประโยชน์ของความ จึงห้ามมิให้ทนายความอาศัยโอกาสของตนแสวงหาประโยชน์อื่นใดนอกเหนือจากข้อตกลงตามสัญญาที่ทำไว้กับลูกความ โดยใช้อุบายด้วยประการใดๆ โดยปราศจากเหตุผลอันสมควร ส่วนเงินของลูกความนั้น เมื่อใช้จ่ายสำหรับคดีเสร็จแล้ว ควรรีบส่งคืนลูกความโดยเร็ว ไม่ควรจะเก็บไว้นานเกินกว่าเหตุ โดยไม่ได้รับความยินยอมจากลูกความ หากฝ่าฝืนถือว่าเป็นการประพฤติผิดมรรยาททนายความ เว้นแต่จะมีเหตุผลอันสมควร

2.4.2.3 มรรยาทต่อทนายความด้วยกัน ต่อประชาชนผู้มีอรรถคดีและอื่นๆ

1) การแย่ง หรือประมุข หรือรับ หรือสัญญาว่าจะรับว่าต่างแก่ต่างในคดีที่รู้ว่ามีทนายความอื่นอยู่แล้ว

ข้อบังคับนี้บัญญัติไว้ในข้อ 16 เพื่อป้องกันมิให้ทนายความแย่งคดีความ หรือทำการใดๆ ในลักษณะที่เป็นการประมุขเพื่อแข่งขันหาคดีกันในระหว่างทนายความด้วยกันเอง และห้ามมิให้ก้าวก่ายการคดีความของตัวความที่มีทนายความอยู่แล้ว ซึ่งเป็นการให้เกียรติในระหว่างทนายความด้วยกันเอง อย่างไรก็ตาม อาจเข้าไปเกี่ยวข้องในคดีนั้นได้ ซึ่งเป็นข้อยกเว้นของข้อบังคับข้างต้น ดังนี้

- (1) ได้รับความยินยอมจากทนายความที่ว่าความอยู่ในเรื่องนั้นแล้ว
- (2) มีเหตุอันควรเชื่อว่าตัวความได้ถอนทนายความคนก่อนจากการเป็นทนายความของเขาแล้วหรือ
- (3) ทนายความผู้ว่าความในเรื่องนั้นปฏิเสธ หรือแสดงความไม่สมัครใจในคดีนั้นต่อไปแล้ว

2) การประกาศโฆษณาตนเองเกี่ยวกับการประกอบวิชาชีพ

ข้อบังคับนี้บัญญัติไว้ในข้อ 17 เพื่อมิให้การประกอบวิชาชีพทนายความเป็นไปในทางแข่งขันกันในเชิงของธุรกิจการค้า จึงห้ามมิให้ทนายความ หรือยอมให้ผู้อื่นประกาศโฆษณาในลักษณะ ดังนี้

- (1) อัดราคาจ้างว่าความ หรือแจ้งว่าไม่เรียกร้อยค่าจ้างว่าความเว้นแต่การประกาศโฆษณาของทนายความที่เกี่ยวกับการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ซึ่งดำเนินการโดยสภาทนายความเอง หรือโดยสถาบัน สมาคม องค์กร หรือส่วนราชการใดที่เกี่ยวข้อง หรือ

(2) ชื่อ คุณวุฒิ ตำแหน่ง ถิ่นที่อยู่ หรือสำนักงาน อันเป็นไปในทางโอ้อวดเป็นเชิงชักชวนให้ผู้มีบรรดาศักดิ์มาหาเพื่อเป็นนายควมว่าต่าง หรือแก้ต่างให้ เว้นแต่การแสดง ชื่อ คุณวุฒิ หรืออื่นๆ ดังกล่าว ตามสมควร โดยสุภาพ

การห้ามมิให้ทนายความโฆษณาตนเอง หรือยอมให้ผู้อื่น โฆษณาอัตราค่ารับว่าความ หรือแจ้งว่าไม่เรียกค่าจ้างว่าความข้างต้นนั้น รวมถึงการทำหนังสือชวน ทำแผ่นพิมพ์ นามบัตร เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ทนายความสามารถโฆษณาในลักษณะดังกล่าวได้เฉพาะการช่วยเหลือทางกฎหมาย ซึ่งดำเนินการโดยสภาทนายความ หรือสถาบัน สมาคม องค์กร หรือส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังห้ามมิให้ทนายความโฆษณา หรือยอมให้ผู้อื่น โฆษณาชื่อ คุณวุฒิ ตำแหน่ง ถิ่นที่อยู่ หรือสำนักงานไปในทางโอ้อวดเป็นเชิงชักชวนให้ผู้มีบรรดาศักดิ์มาหาเพื่อเป็นนายควม เช่น โฆษณาโอ้อวดว่าตนเป็นผู้เชี่ยวชาญทางคดี มีความสามารถกว่าผู้อื่น เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัตินั้นข้อความที่แสดงถึงปริญญาบัตร หรือวุฒิปบัตร และสถาบันการศึกษา ข้อความเป็นทนายความ ชื่อสำนักงาน การรับเป็นทนายความเพื่อปฏิบัติหน้าที่ ในกรณีใด เช่น การรับปรึกษา กฎหมายและคดีความ การว่าความ การจดทะเบียนนิติบุคคล เป็นต้น ซึ่งต้องไม่มีลักษณะของการโอ้อวดว่ามีความสามารถมากกว่าผู้อื่น หรือในทำนองรับรองผลดี

3) การประกอบวิชาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และภายในกรอบของศีลธรรม

ข้อบังคับนี้บัญญัติไว้ในข้อ 18 ซึ่งห้ามมิให้ทนายความประกอบอาชีพ หรือประพฤติตน อันเป็นการฝ่าฝืนต่อศีลธรรมอันดี หรือเป็นการเสื่อมเสียศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของทนายความ เพื่อเป็นการยกระดับวิชาชีพให้เป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี ซึ่งข้อบังคับนี้ได้กำหนดไว้อย่างกว้าง ดังนั้นหากทนายความผู้ใดฝ่าฝืนข้อบังคับอื่น บางครั้งอาจจะเป็นการประพฤติผิดมรรยาททนายความตามข้อ 18 ด้วยเสมอไป กรณีจะเป็นความผิดตามข้อบังคับนี้ด้วยนั้น จะต้องพิจารณาเป็นกรณีๆ และต้องปรากฏว่าการกระทำนั้นเป็นการที่ทำให้เสื่อมเสียต่อศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของทนายความอย่างร้ายแรง หากมิใช่เป็นกรณีที่จะทำให้เป็นที่เสื่อมเสียต่อศักดิ์ศรีและเกียรติคุณของทนายความแล้ว ก็ไม่ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนข้อบังคับมรรยาททนายความข้อ 18 นี้ด้วย

4) การตกลงว่าจะให้ค่านายหน้า หรือบำเหน็จรางวัลใดๆ แก่ผู้ที่หาความมาให้

ข้อบังคับนี้บัญญัติไว้ในข้อ 19 ซึ่งกำหนดห้ามมิให้ทนายความยินยอม ตกลง หรือให้คำมั่นสัญญาว่าจะให้ค่านายหน้า หรือบำเหน็จรางวัลใดๆ ด้วยทรัพย์สินหรือประโยชน์ใดๆ แก่ผู้ที่หาความมาให้ หรือมีคนประจำสำนักงานดำเนินการจัดหาคดีความมาให้ว่า โดยทนายความผู้นั้นคิดค่าส่วนลดของค่าจ้างให้ หรือให้เงินเดือน หรือเงินจำนวนหนึ่งจำนวนใด หรือทรัพย์สิน หรือประโยชน์อย่างใดๆ แก่ผู้ที่หาคดีความมาให้ นั้น แม้บุคคลผู้หาคดีความมาให้โดยลักษณะดังกล่าวจะเป็นเสมียนหรือลูกจ้างประจำสำนักงานของทนายความผู้นั้นก็ตาม ทั้งนี้ เนื่องจากการประกอบ

วิชาชีพทนายความมิใช่เป็นการประกอบอาชีพในเชิงธุรกิจการค้า จึงห้ามมิให้มีการแข่งขันกันในลักษณะของธุรกิจการค้า โดยการให้ค่าตอบแทน หรือค่านายหน้าแก่บุคคลที่หาคดีความมาให้ แม้ว่าบุคคลนั้นจะเป็นเสมียนหรือลูกจ้างในสำนักงานของตนก็ตาม ก็ถือว่าเป็นการฝ่าฝืนมรรยาททนายความข้อนี้แล้ว

2.4.2.4 มรรยาทในการแต่งกาย

นอกจากข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความที่ทนายความมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติตาม ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว ทนายความยังมีหน้าที่ในการปฏิบัติตามมรรยาทในการแต่งกายโดยเฉพาะในการว่าความ ทนายความต้องแต่งกายสุภาพเรียบร้อยตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในข้อ 20 โดยกำหนดให้ ทนายความชาย แต่งกายตามแบบสากลนิยม เป็นชุดสีขาว หรือสีอื่นที่ไม่ฉูดฉาด เชิ้ตขาว ผ้าผูกคอสีดำ หรือสีอื่นที่สุภาพไม่ฉูดฉาดแบบเงือกกลาสี หรือแต่งเสื้อชุดไทยแบบแขนสั้นหรือยาว สีสุภาพไม่มีลวดลายแทนเสื้อชุดสากลก็ได้ รองเท้าหุ้มส้นสีขาว น้ำตาลหรือดำ ถุงเท้าสีคล้ายคลึงกับรองเท้า ส่วนทนายความหญิงนั้น ต้องแต่งกายตามแบบสากลนิยม กระโปรงและเสื้อสีสุภาพ ไม่ฉูดฉาด รองเท้าหุ้มส้น และหากทนายความทั้งชายและหญิงที่มีสิทธิแต่งเครื่องแบบราชการจะแต่งเครื่องแบบราชการก็ได้ และในขณะที่ว่าความทนายความที่มีสิทธิสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิต ต้องสวมเสื้อครุยเนติบัณฑิตนั้นด้วย

ทั้งนี้ เพื่อเป็นการให้ความเคารพต่อวิชาชีพ และยกย่องวิชาชีพทนายความให้เป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี

2.4.2.5 มรรยาทในการปฏิบัติตามคำสั่งตามกฎหมายและข้อบังคับ

เนื่องจากพระราชบัญญัติทนายความ พ.ศ. 2528 มาตรา 57 (7) กำหนดให้ข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความต้องกำหนดเรื่องการปฏิบัติตามคำสั่งของคณะกรรมการมรรยาททนายความ คณะกรรมการหรือสภานายกพิเศษ ดังนั้น จึงต้องมีการกำหนดเรื่องดังกล่าวไว้ในข้อบังคับว่าด้วยมรรยาททนายความเพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติของกฎหมายดังกล่าว โดยบัญญัติไว้ในข้อ 21 กำหนดให้ทนายความต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งของสภานายกพิเศษ คณะกรรมการสภาทนายความ และคณะกรรมการมรรยาททนายความ รวมทั้งข้อบังคับหรือข้อกำหนด ซึ่งข้อบังคับหรือข้อกำหนดนี้ต้องเป็นตามอำนาจหน้าที่ซึ่งกฎหมายบทบัญญัติไว้